

معرفی یک چهره

سپهبد حاجی علی کیا و رژیم نامشروع اسرائیل

علیرضا سلطانتشاهی

جلد دوم از کتاب «ظهور و سقوط سلطنت پهلوی» یا عنوان «جستارهایی از تاریخ معاصر ایران» شرح نسبتاً خوبی از زندگی او ارائه کرده است. (ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، جلد دوم، ۱۳۷۱، ص ۶۸ - ۴۹۴)

وی در سال ۱۲۸۵ شمسی در خانواده ای ملاک در مازندران به دنیا آمد، بعدها به ارتش می پیوندد و برای چهار سال هم در کشورهای چک و مجارستان بعنوان مامور خرید اسلحه اقامت میکند. (همان / ص ۴۸۶) دوازده سال هم در سوئد زندگی می کند. در این مدت تحصیلات نظامی خود را نیز پیگیری کرده. ضمن آنکه از همان زمان نیز شروع به فعالیتهای مالی و تجاری می کند، در بازگشت از سوئد به ریاست اداره مرزبانی و دیگر مشاغل گمارده می شود و در زمان رزم آرابه ریاست شعبه تجسس رکن دوم ستاد ارتش منصوب می گردد. سپهبد علی کیا در زمان دولت مصدق با درجه سرتیپی بازنشسته و به تجارت و ملکداری در مازندران می پردازد. (همان / ص ۴۸۷)

پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ مرحله جدیدی از زندگی سیاسی کیا با توجه به

قربانی که با دربار داشت، آغاز می‌شود. ابتدا محمد رضا پهلوی از وی خواست تا از مازندران برای نمایندگی مجلس کاندید شود و پس از کارشکنی زاهدی، شاه وی رابه ارتش فرا خواند. پس از برکناری سر لشکر محمد ولی قره‌نی به ریاست اداره دوم ستاد ارتش منصوب می‌شود مدتی بعد به درجه سپهبدی رسید. هدف از این انتصاب، ایجاد یک رقیب قدرتمند و مورد اعتماد در مقابل تیمور بختیار، رئیس ساواک بود که شاه از وی بیم داشت. (همان، ص ۴۸۷) البته با قدرت گرفتن هر دوی آنها در سال ۱۳۳۹ با اندک بهانه ای از وقوع دعوای آنها در شورای امنیت که فردوست آنها را به محمد رضا گزارش می‌داد، از کار برکنار شدند. (همان، ص ۴۹۲) پس از برکناری کیا، وی در زمان امنیتی به اتهام فساد و سوء استفاده از اموال دولتی بازداشت شد و طی دو دوره محاکمه، با نفوذی که در میان قضات داشت، تبرئه می‌شود.

همچنانکه از مرور دوران اول زندگی وی تا زمان بازنشستگی اش در دوران دولت مصدق به نظر می‌رسد، وی تحصیل و تجارت را اساس کار خود قرار داده و سپس در دوره دوم زندگی، بر اساس نزدیکی به دربار، مناصب مهم و حساسی را پذیرفته و پس از مغضوب شدن بدلیل قدرت زیاد در دوره سوم از زندگی به تجارت مشغول شده و عمده فعالیت خود را نیز در خارج از کشور متمرکز می‌کند.

اهمیت شخصیت کیا در آن است که وی مؤسس و رئیس یک سازمان اطلاعاتی بنام «کوک» بوده است. بقول فردوست بالاخره برای وی معلوم نشد که این سازمان با توصیه آمریکا بوجود آمد یا انگلیس. (همان / ص ۴۹۴)

حتی بطور مشخص معلوم نیست که این سازمان با چه هدف و منظوری بنیان گذاشته شده که سازمان موازی آن، ناتوان از تحقق آن هدف بود. از سوی دیگر نمی‌توان دلیل اصلی تاسیس این سازمان را مهار قدرت بختیار دانست. چرا که بقول فردوست این سازمان تا سال ۱۳۵۷ نیز وجود داشت و حتی بعضی از گزارشات آن نیز بغیر از کانال فردوست به دست شاه می‌رسید. (همان، ص ۴۹۳)

سوالات در مورد «کوک» بسیار است و زوایای پنهان و تاریک این پدیده امنیتی که از سال ۱۳۳۶ تا وقوع انقلاب اسلامی فعالیت می‌کرد، بسیار پرسش برانگیز است. در واقع زمانی این تعجب و سوالات افزون می‌شود که «متیرعزری» از کیا به عنوان شاه‌کلید درهای بسته یاد کرده (متیرعزری، ۲۰۰۰، جلد اول ص ۹۵) و در

بسیاری از مواقع وی را دوست خوب خود و اسرائیل ذکر می کند. ارتباط عزری با کیا آنقدر نزدیک است که عزری در این مورد در کتاب خود می گوید:

«دیدارهایم با تیمسار کیا روزانه شده بود، کم و بیش هر روز او را میدیدم و در زمینه‌های گوناگون گفت و گو می کردیم. از رویدادهای درون و بیرون کشور گرفته تا رخدادها و زیر و بمها در کشورهای همسایه و داد و ستد اطلاعات، دیدارهایمان را انباشت. بیشتر این گفت و شنودها بامدادان (ساعت ۵ تا ۶ صبح) در دفتر کارش انجام می شد. پس از چندی دریافتم، از آن رو این وقت‌ها را برای دیدارهایمان برگزیده بود که رفت و آمدها چندان فشرده نیست و موی دماغ کمتر است.» (منیر عزری، ۲۰۰۰، صص ۹۷، ۹۸)

عزری در کتاب خود از سفرهای مهم و متعدد کیا به اسرائیل در زمان صدارت و حتی پس از آن در زمان تجارت، مطالب مهمی را ذکر می کند. نام رمز کیا در نزد مقامات مربوطه در اسرائیل «آونر» از سرداران شائول (همان، ص ۹۵) بوده و این در حالی است که عده قلیلی از مقامات ایرانی به لحاظ ارتباط مستمر و دقیق با اسرائیل نام رمز داشته اند. جایگاه و اهمیت کیا زمانی عیان تر می شود که از ارتباط کیا با شخصیت‌های درجه یک سیاسی و نظامی در اسرائیل مطالبی را در کتاب عزری می یابیم. (همان، صص ۱۰۲) و شاید این نکته که کیا در دوران جوانی همراه با آموزگادهای خود بنام نور الدین کیا و عماد الدین در مهاجرت یهودیان ایران به اسرائیل نقش داشته است، آنقدر مهم نباشد. و یا اینکه در بسیاری از املاک کیا در ایران از جمله در ورامین کارشناسان اسرائیلی بعنوان خدمه شخص کیا بعنوان متخصص بکار گرفته شده‌اند؟ (همان، جلد دوم، ص ۹۴)

بهرترتیب، کیا یک چهره موثر و همان اندازه ناشناخته است و سازمان کوک نیز یک سازمان ناشناخته تر و رژیم صهیونیستی نیز ضلع سوم از این مثلث است که

۱- وی بمدت ۱۵ سال مسئول نمایندگی دایم رژیم صهیونیستی در ایران بود. و در کتاب خود بنام «یاد نامه» به این مطلب اشاره می کند

۲- از نامبرده در سال ۱۳۷۷ کتابی تحت عنوان «خاطرات خدمت در فلسطین» توسط انتشارات آبی منتشر شده است.

ارتباط آنها حاکی از یک واقعیت تلخ ناشناخته است ، که باید با تفحص و تأمل در اسناد و کشف زوایای مبهم و تاریک آن ، برگری از کارنامه سراسر خیانت دوره پهلوی و فصول ناگفته‌ی تاریخ این مرز و بوم برای نسل‌های حال و آینده مشخص شود .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع :

- ۱- ظهور و سقوط سلطنت پهلوی ، جلد دوم ، نشر موسسه مطالعات و پژوهش سیاسی ، تهران ، ۱۳۷۱
- ۲- یادنامه ، جلد اول ، متیرعزری، اورشلیم ، ۲۰۰۰